

1 Veresné Hornyacsek Júlia

2 Katasztrófavédelem és közoktatás

Az iskola egyik fontos feladata, hogy felkészítse diákjait az esetleges katasztrófák következtében előálló kritikus helyzetekben tanúsítandó értelmes, higgadt magatartásra. A tanulmány egy katasztrófavédelemmel kapcsolatos ismeretekre vonatkozó felmérés eredményeit mutatja be. Az adatok szerint a tanulók jelentős része fontosnak érzi, hogy rendelkezzen ilyen jellegű ismeretekkel, továbbá igényt tart arra, hogy az iskolában nyíltan, őszintén bemutassák a lehetséges veszélyeket, amelyekkel a mindennapi életben számolniuk kell. A szerző áttekinti azokat a legfontosabb munkafüzeteket is, amelyek a katasztrófavédelem elkerülését segítő nevelésben felhasználhatók.

Soha ennyi változás nem érte a közoktatást, mint napjainkban. Előbb a NAT, a helyi pedagógiai programok, a kerettanterv, majd az óraszámcsökkentés stb. Nem könnyű ezekhez a változásokhoz alkalmazkodni. Egyre inkább érezhető a civil szféra, a társadalmi szervezetek azon törekvése is, hogy betörjenek a közoktatás „piacára”. Mindenki számára nyilvánvaló, ha el akarnak valamilyen ismeretanyagot juttatni a tanulókhöz, esetleg a szülőkhöz, ez legegyszerűbb módon a közoktatáson keresztül történhet. A tantervkészítőknek közelharcot kellett vívniuk azokkal a szervezetekkel, amelyek szerették volna ismeretanyagaikat bejuttatni a tantervbe, mert csak így látták biztosítottak, hogy azok eljutnak a célcsoporthoz, a tanulókhöz. A katasztrófavédelem is törekedett arra, hogy az általunk fontosnak vélt tudattartalmak bekerüljenek a kerettantervbe. Az elmúlt időszak eseményei azt bizonyították, hogy azok a közösségek, amelyek előre felkészültek, könnyebben birkóznak meg a bekövetkezett katasztrófákkal, és a helyreállítás szakasza is rövidebb, zökkenőmentesebb. Különösen fontos, hogy veszélyhelyzetben a gyerekek tudják, mit kell tenniük, és ismerjék a helyes veszélyhelyzeti magatartásformákat. A kerettantervbe való bekerülés a környezetismeret tantárgynál sikerült is. Szétszórta, az egyes tananyagokhoz kapcsolódva fellelhető néhány gondolat, amelyhez katasztrófavédelmi ismeretek köthetők, de semmi több. Szerettük volna, ha *Veszélyhelyzeti ismeretek* címmel valamelyik tantárgyban, egy blokkban szerepelhetne a katasztrófavédelmi tudnivalók. Ez a törekvésünk nem sikerült.

3 A tanulóifjúság katasztrófaérzékenysége

A kerettantervvel kapcsolatos kudarcunk után nem adtuk fel, így az OM-mel való eredményes együttműködés következtében a katasztrófavédelem kellő arányban bekerült az új NAT-ba. A *tanulóifjúság katasztrófaérzékenysége* címmel exkluzív felmérést készítettünk katasztrófavédelmi témában. Mi foglalkoztatja a gyerekeinket, mitől félnek? – merült fel bennünk a kérdés, és erre kerestük a választ a felmérésben. A belügyminiszter 13/1998. (III. 6.) BM-rendelete a polgári védelmi felkészítés követelményeiről kimondja, hogy a lakosságot a települése veszélyeztetettségének megfelelően fel kell készíteni a veszélyekre. A rendelet melléklete szerint a felkészítésnek ki kell terjednie többek között a riasztási jelekre, a követendő magatartási szabályokra, az esetleges kitelepítés szabályaira, a mentésben részt vevő szervek felsorolására, címére, telefonszámára stb. Amennyiben ezekre az információkra szükség lesz a településen, nagyon fontos, hogy a tanulóifjúság is ismerje őket. E feltételnek az ifjúság csak akkor tud megfelelni, ha megfelelően motivált a feladatra, illetve ha a felnőttek felkészítik őket arra.

„A felnőttek kötelessége és felelőssége minden olyan ismeretet átadni a felnövekvő nemzedékeknek, amelyek önálló megtapasztalása számukra nagy energiavesztéssel és fájdalommal járna” – mondja Jonathan Redh. A katasztrófavédelmi ismeretek ebbe a körbe sorolhatóak. A katasztrófavédelem egyik fő feladata a lakosság felkészítése a veszélyhelyzetekre, valamint az olyankor betartandó magatartási szabályokra. A lakosság igen polarizált, hiszen feloszthatjuk a veszélyeztetett területen, valamint a veszélyeztetettség szempontjából nem sorolt településeken élőkre, aktív dolgozókra, nyugdíjasokra stb.

Felozthatjuk azonban az életkoruk alapján felnöttekre és a tanulóifjúságra. Természetesen a felkészítés módszereit, eszközeit mindenkor a felkészítéshez és a célcsoportozhoz kell igazítani. A célcsoportok, módszerek, eszközök meghatározása előtt célszerű megfogalmazni azokat a téziseket, amelyek alapján célirányosan, tudományos megalapozottsággal foghatunk a felkészítési munka tervezésének, szervezésének. Ezzel a felméréssel arra vállalkoztunk, hogy körvonalazzuk a tanulóifjúság felkészítésének kereteit, eszközeit, módszereit. Mindezek alapját az a felmérés képezi, amely a tanulóifjúság katasztrófaérzékenységét hivatott kutatni.

A kérdőív célja volt, hogy megtudjuk, mennyire ismeri a tanulóifjúság a körülöttük lévő veszélyeket, ismerik-e a helyes veszélyhelyzeti magatartási szabályokat, vannak-e félelmeik és milyenek, valamint hogy képesek-e tenni annak érdekében, hogy ez a helyzet elmozduljon a jelenlegi nyugvóponttól.

4 Mintavételi terv

A felméréshez először mintavételi tervet állítottunk össze, majd kérdőívet készítettünk. A kérdőív húsz kérdésből áll, értelmezésében a tanulókat katasztrófavédelmi szakemberek és a pedagógusok segítették. A kérdőívet kitöltöttük katasztrófavédelmi szempontból sorolt és nem sorolt településeken, városban és községekben, az általános iskola 5–6. és 7–8. osztályaiban is. Egyéni és csoportos értékelés is készült, a tanulók lehetőséget kaptak egyéni véleményük írásos kifejtésére is.

A felsorolt megyéket úgy jelöltük ki, hogy legyen benne kevésbé, közepesen és erősen veszélyeztetett megye. Erősen veszélyeztetett Borsod-Abaúj-Zemplén, Jász-Nagykun-Szolnok, Veszprém megye. Közepesen veszélyeztetett Csongrád, Győr-Moson-Sopron, Hajdú-Bihar és Pest megye. Gyengén veszélyeztetett Békés, Heves, Nógrád és Somogy megye.

A települések kiválasztásakor nagyvárosokra, valamint kistelepülésekre gondoltunk, mert mérni akartuk, mely települések tanulóifjúsága fogékonyabb a témára, van-e különbség a tenni akarás tekintetében a zártabb és a nyitottabb közösségek tanulói között.

Az értékelésnél mérni kívántuk, van-e különbség a gyerekek katasztrófaérzékenysége tekintetében a nemek között, valamint szüleik foglalkozása szerint. A felmérést a következő *hipotézisek* igazolása vagy megdöntése érdekében készítettük.

A tanulók kiemelten félnek a katasztrófától, ezért meg kell őket ismertetnünk velük.

A gyerekek teljes mértékben egyetértenek azzal az állítással, miszerint „...minden embernek joga van tudni a körülötte lévő veszélyekről”, ezért lehetőséget kell adnunk nekik is erre.

A gyerekek elsősorban az árvízről és a média által gyakran emlegetett terrortámadásokról hallottak a legtöbbet, ezért más veszélyhelyzeteket is meg kell ismertetnünk velük.

A gyerekek legtöbbet a szüleiktől hallottak a veszélyekről, az iskolai oktatásban is nagyobb teret kell adni ezeknek az ismereteknek.

A gyerekek egy-egy nagyobb katasztrófa után fogékonyabbak a veszélyhelyzeti ismeretek elsajátítására, ezt motivációs tényezőként ki kell aknázni.

A gyerekek szeretnék többet tudni a veszélyekről, ezért ezt lehetővé kell tenni számukra.

A gyerekek az iskolai oktatást tartják a legalkalmasabbnak a veszélyhelyzeti ismeretek elsajátítására, ezért ezt lehetővé kell tenni.

A gyerekek nagy része a katasztrófákról a katasztrófát megelőző időszakban szeretne hallani.

A szülők nem mindig hívják fel a gyerekek figyelmét arra, hogy ők is okozhatnak veszélyhelyzeteket, és hogy mit kell tenniük az életben maradásért, ezért a szülők ez irányú tudatformálását is meg kell kezdeni.

A gyerekek nincsenek kellően felkészülve arra, hogy veszély esetén mentsék önmagukat és másokat.

A gyerekek szívesen tennének a veszélyhelyzetek megelőzéséért, a veszélyek következményeinek elhárításáért.

Egyéni értékelés összesen 635 tanulónál történt, ebből 383 fő 7–8. évfolyamos, 252 fő 5–6. évfolyamos volt. A hipotézisek igaznak bizonyultak. Az 5–6. évfolyamosok leginkább a betegségektől és a katasztrófáktól félnek. A 7–8. évfolyamosok szintén, de ők a levegőszennyezést is félelmetesnek tartják. A tanulók 77 százaléka teljes mértékben egyetért azzal, hogy mindenkinek joga van tudni a körülöttünk lévő veszélyekről. 17 százalék viszont ezzel ellentétes véleményen van. A legtöbben a katasztrófafajták közül az árvízről hallottak (69%), de sokakat foglalkoztat a terrortámadás is (279 fő). A legkevesebbet a tanulók a vegyi balesetokról és az atomerőművekben bekövetkező balesetokról hallottak. Arra a kérdésre, hogy kitől hallottak a katasztrófákról, csak a tanulók 16 százaléka jelölte meg a tanárait, a többiek a szülőktől, barátoktól hallottak róluk.

Arra a kérdésre, hogy szeretné-e többet tudni a veszélyekről, a döntő többség igennel válaszolt. Sokukat a terrortámadás (369 fő), a földrengés, valamint a vegyi balesetek érdekelné. A legtöbben a televízióból, hírműsorokból szeretnék többet megtudni a katasztrófákról, sokan a családtól és a tanároktól. Az amerikai terrortámadás előtt 258-an csak ritkán beszélgettek a katasztrófákról és csak 66-an gyakran. A terrortámadást követően természetes módon a gyerekek is sokat beszélgettek egymással a katasztrófákról.

A tanulók 74 százaléka azt vallja, hogy még mielőtt a katasztrófák bekövetkeznének, tudniuk kell azok természetéről, a helyes magatartási szabályokról. 155 tanuló azonban csak részben ért egyet ezzel. Itt bizony még hiányzik a felvilágosító munka. Dicséretes, hogy a tanulók 61 százalékaival a szülők gyakran beszélgetnek a katasztrófákról, és csak 25 tanulónál fordult elő, hogy a szülők egyáltalán nem beszélnek velük erről a témáról.

A tanulók 56 százaléka tudja, hogy önmaga is előidézhet katasztrófát, 42 százalékuk azonban nem tudja ezt. Súlyos hiányosság! A tanulók 52 százaléka egyetért abban, hogy a katasztrófák következményeinek az elhárításában erejéhez mérten mindenkinek részt kell vennie. 266 tanuló ezzel csak részben ért egyet, 31-en egyáltalán nem. Baj esetén 71 százalékuk segítene, 40 fő pedig egyáltalán nem tenne semmit. A tanulók érdekes válaszokat adtak arra a kérdésre, hogy fel kell-e készülniük az önmentésre. 59 százalékuk vallja, hogy nem mindenre kell felkészülni, és csak 37 tanuló hiszi, hogy minden lehetséges önmentésre fel kell készülnie. Sajnos 213-an azt vallják, hogy semmilyen önmentésre nem kell felkészülniük. Ezen a téren is lenne még tennivalónk.

A tanulók használható ötleteket is adtak, például kerüljön a tananyagba ez a téma, nyári táborokban legyen ilyen program, szívesen részt vennének gyakorlati bemutatókon, szórólapokat olvasnának a katasztrófákról. A felmérésből kiderült, hogy azokban a megyékben, városokban, községekben, ahol már előfordult valamilyen katasztrófa, nagyobb a gyerekek katasztrófaérzékenysége, mint másutt. Az is nyilvánvaló, hogy a fiúkat jobban érdekli ez a téma, de a katasztrófáktól a lányok félnek jobban. A kisebb, zártabb települések tanulói nagyobb érzékenységet mutattak a katasztrófák iránt, mint a városi tanulók.

A felmérés megerősítette bennünk azt a tervet, hogy megjelenjünk az oktatási intézményekben. Munkatársaink számtalan óvodát, iskolát kerestek fel, s munkájuk nyomán egyre többen vállalkoztak arra, hogy a katasztrófavédelmi ismereteket beépítik a helyi pedagógiai programjukba. Részükre osztályfőnöki ajánlást készítettünk. Az emberek, közösségek biztonsága és biztonságérzete szempontjából nagy jelentősége van annak, hogy a katasztrófák elleni megelőző, kárenyhítő tevékenység a lakosság támogatásával és közreműködésével valósuljon meg. Ennek előfeltétele az is, hogy a fiatalokat időben és helyesen vértesszük fel azokkal az alapismeretekkel, melyek segítik a felelős, önmagukon és közösségükön is segíteni képes állampolgárrá válásukat. Különösen fontos az olyan magatartásformák kialakítása, melyek a veszélyhelyzetek megelőzését és elkerülését teszik lehetővé. A program célja volt, hogy a tanulók megismerkedjenek a körülöttünk lévő veszélyekkel, megtanulják azokat a magatartási szabályokat, amelyeket önmaguk és társaik érdekében a veszélyhelyzetekben be kell tartaniuk.

Az osztályfőnöki ajánlás tartalmazza a katasztrófavédelmi nevelés-oktatás céljait, feladatait, javaslatokat a veszélyhelyzeti ismeretek tanításához, javaslatokat az ellenőrzéshez,

értékeléshez, javaslatokat a veszélyhelyzeti nevelő-oktató program anyagának meghatározásához, elosztásához. Ezen belül a nevelő-oktató munka általános követelményeit, a tanítandó tananyagot, a fejlesztési követelményeket és egy listát az oktatási segédanyagokról. A *Veszélyhelyzeti ismeretek* című tananyagot polgári védelmi és tűzvédelmi szakaszokra osztottuk fel.

Az is nyilvánvaló volt számunkra, hogy oktatási segédanyagok nélkül a pedagógusok nem tudják majd közvetíteni az általunk megjelölt ismereteket, ezért megalkottuk a *Katasztrófavédelem a jövő nemzedékéért* projektet. A projekt keretén belül olyan oktatási segédanyagok készültek, amelyek között minden korosztály megtalálja a számára legmegfelelőbbet.

5 A katasztrófavédelmi oktatást segítő foglalkoztató- és munkafüzetek

A BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság tűzvédelmi és polgári védelmi témában munkafüzeteket készített az óvodák és az iskolák részére. Ezek közül röviden bemutatunk néhányat, hogy megkönnyítsük a választást.

Parázs Balázs jó barátod játékos, mondókás kifestőkönyv a tűzről. Parázs Balázs figurájával meg akarjuk szeretetni az óvodásokkal a tüzet, egyúttal felhívjuk a veszélyekre a figyelmüket. A meleg, a világítás, a fény, a sütés-főzés a tűz pozitív hatásaira mutatnak rá, a tetőtűz, a lángoló függöny viszont a lehetséges veszélyekre. A mérgező füstől, az égési sebről szintén tudósít a kísérő skandálható versike. A záró versszak a gyufa helyes használatáról szól, és arra biztatja a kicsiket, hogy legyenek óvatosak, mert akkor Parázs Balázs jó barátjuk lesz. A kifestőkönyvforma alkalmat ad arra, hogy a felnőtt munka közben beszélgessen a gyerekekkel.

A *Vízi Misi* című füzet óvodásoknak és kisiskolásoknak – ahogy a címe is sejteti – nem csupán kifestőkönyv, hanem feladatokkal tűzdelt igazi foglalkoztató füzet. A kifestendő képekhez ritmusos versike és megoldandó játékos feladatok társulnak. A munkafüzet célja a víz szerepének megismertetése és egyben veszélyeinek bemutatása.

A *Biztonság Birodalma 1.* munkafüzet az 1–2. osztályosok számára készült. A munkafüzet célja a biztonság fogalmának tisztázása az életkori sajátosságok figyelembevételével. A történet a Biztonság birodalmában játszódik, ahol Biztonság király él. A király lányát elrabolja Veszély herceg, és csak akkor adja vissza, ha az általa küldött veszélycsomag minden eleme ellen képesek védekezni. A veszélycsomagban árvíz, hóvihár, szélvihar, földrengés és vegyi baleset van. Szerencsére a királynak szolgálatára állnak a biztonság lovagjai: rendőr, határőr, tűzoltó és polgári védelmi lovag. A történet főhősei Ropi kutya és Polli cica, akik a birodalomba látogatva végigkísérik az eseményeket. Az első részben árvíz, hóvihár és szélvihar pusztít. Amíg a lovagok dolgoznak, addig a kutya és a cica a Biztonság iskolájába siet, ahol Grundi, a bölcs vakond magyaráz el nekik mindent a veszélyekről. Grundi mester varázsgömbje elmondja a veszélyes helyzetekben betartandó helyes magatartási szabályokat.

A *Biztonság Birodalma 2.* munkafüzetet a 3–4. osztályosok számára állítottuk össze. Ropi kutya és Polli cica újra ellátogat a Biztonság Birodalmába. A munkafüzet ismétléssel kezdődik, amely az árvízről, hóviharról, szélviharról szól, újra feleleveníti a Biztonság lovagjairól tanultakat. A helyes veszélyhelyzeti magatartásformákat pedig „egérrágta szöveg”-ként közvetíti. A főszereplők új kalandokra indulnak, hisz a birodalomban megmozdul a föld. Újra Grundi mester varázsgömbje mondja meg, mi a teendő földrengéskor.

Majd újabb veszélyekkel találkoznak: egy veszélyes vegyi anyagot szállító kocsit felborul, és az emberek biztonságát fenyegeti. Persze a lovagok most is segítenek, hőseink pedig Grundi mesterhez menekülnek, ahol mindent megtudnak a veszélyes anyagot szállító jármű jelzéseiről. Grundi mester varázsgömbje utasításait itt is megtaláljuk. Megtanuljuk közösen a veszélyjelzés, segítségkérés módját. Beszéljük meg, miért kell elhagyni a környéket, térjünk ki a téma környezetvédelmi vonatkozásaira is!

A végén minden jóra fordul, kiderül, hogy Veszély herceg birodalmát Trenn, a kobold el akarta varázsolni, és a herceg csak így tudta megmenteni a saját és Biztonság király birodalmát. Ráadásul Violetta hercegnő és Veszély herceg egymásba szerettek, a történet végén nagy lakodalmat csapnak, ahol még Grundi mester is tánkra perdül.

Barátaink sok tudással és tapasztalattal térnek haza. A munkafüzetet az ismereteket összegző tudáspróba zárja.

A *Mancs! Ments!* című munkafüzet az 5–6. osztályosok számára íródott. A történet Mancsról, a híres mentőkutyáról szól. A kutyus naplójából tudják meg a gyerekek, hogyan kell viselkedni sütés-főzéskor; szórakoztató eszközök, játékok használata közben; fűtés közben; veszélyes vegyszerek használata során; takarításkor; utcai közlekedéskor.

Ezt követően Mancs a természeti katasztrófák közül a földrengésről, a szélviharról, hóviharról, felhőszakadásról és a helyes veszélyhelyzeti magatartásformákról mesél. A civilizációs katasztrófák közül az atomreaktor-balesetről, terrortámadásról és vegyi balesetről olvashatunk.

A *lakóhelyed veszélykalauza* című rész arra biztatja a gyerekeket, tudakolják meg és gyűjtsék össze, hogy a környezetükben milyen veszélyekkel találkozhatnak, és készítsenek veszélytérképet. Megbeszéljük közösen, mely veszélyek egyeznek meg több tanulónál is, ezt emeljük ki, hívjuk fel a nagyobb veszélyekre a figyelmet. A Riadó című szakaszban megtudhatják a gyerekek, melyik szirénajel mit jelent.

Kitérünk az iskolai, a kirándulás és nyaralás közbeni veszélyhelyzetekre. Szó esik arról, hogyan segíthetnek bajba jutott társaikon, hogyan kell a bajt jelezni, segítséget hívni. A munkafüzet alkalmas az egyéni feldolgozásra, ha lehet, dolgozzunk inkább közösen, adjunk lehetőséget a félelmek, tapasztalatok „kibeszélésére”. A munkafüzet használata témakörtől függően osztályfőnöki, technika-, fizika-, természetismeret-, földrajz-, biológiaórán alkalmazható.

A veszélyhelyzeti ismeretek munkafüzetek záró tagja 7–8. osztályosoknak szól. Címe: *Veled is megtörténhet*. A munkafüzet felépítése rendhagyó: egy kamasz fiú és egy intelligens számítógép párbeszéde.

Az előző kiadványokra épülve ebben a munkafüzetben is olvashatunk a katasztrófafajtákról, azok megelőzési vagy elkerülési módjáról, a helyes veszélyhelyzeti magatartásformákról, kiemelten kezelve az árvíz, a vegyi balesetek, a globális katasztrófák veszélyeit. Új ismeretként találkozhatunk a minősített időszak és a kitelepítés, elzárkózás fogalmával, valamint a polgári védelemről szóló törvény polgári védelmi kötelezettségről szóló részével.

A hangsúlyt az egyén személyes döntési felelősségére helyeztük (pl. elsősegélynyújtás), ugyanakkor felhívtuk a figyelmet a közösség erejére, fontosságára. Célunk, hogy alapismeretek átadásával és a meglévő ismeretek rendszerezésével hozzájáruljunk az ifjúság katasztrófavédelmi neveléséhez.

A *Tűzet viszek* képsorozat az óvodásoknak szól. A számukra összeállított tűzmelegelőzési program kiemelt feladata, hogy hozzájáruljon a kisgyerekeket körülvevő külső világ tevékeny megismeréséhez, a biztonságos életvitel szokásainak alakításához.

A cél a fejlettségüknek megfelelő tájékoztatás, figyelemfelkeltés, az óvatosságra intés, nem pedig az elriasztás vagy a tiltás!

A téma jellegzetességei miatt különösen alkalmas az önfegyelem, a szabálytudat alakítására, a helyes szokások kialakítására, az élet és a környezet védelmét szolgáló magatartásminták megalapozására. A képek átfogják a kisgyermek számára fontosnak ítélt, a tűzmelegelőzéshez, a tűzveszélyes helyzetekhez és a tüzesetekhez kötődő alapvető ismereteket.

Főbb témakörök: A tűz – barát vagy ellenség; A tűz – kapcsolat a természettel; Ünnepeink (karácsony, születésnap); Sütés-főzés; Gyújtás-oltás; Menekülés; Segítségkérés. A füzetben található színező lapok, valamint olyan képsorozatok, amelyek – szétvágás után – csoportosításra, válogató elemzésre, történetkirakásra stb. is alkalmasak. Kartonra felragasztva „tartósabb” applikációs képekként használhatók.

Az óvodapedagógusok részére készített *Útmutató* érinti a tűzvédelemmel kapcsolatos tudnivalókat, javaslatokat ad a feldolgozásra.

„*Tűzre, vízre vigyázzatok...*” munkafüzet 6-8 éveseknek. Az iskolák legkisebbjei részére készült füzetből megismerhetők a tűz tulajdonságai, hasznossága és veszélyessége is. Példákat mutat arra, mire kell figyelni, mit kell tenni otthon, az iskolában vagy a szabadidőben ahhoz, hogy biztonságban legyünk. Bemutatja, ki hogyan segít, ha valaki bajba került, de azt is, hogyan segíthetünk önmagunkon. Figyelmeztet arra, hogy a megszelídített tűz elaltatja félelmünket, pedig a félelem nagyon hasznos tud lenni életünkben: arra sarkall, gondolkodjunk előre, próbáljunk felkészülni a veszélyekre, igyekezzünk megelőzni a tüzeseteket.

„*Tűzre, vízre vigyázzatok...*” munkafüzet 8-10 éveseknek. Ebben az életkorban már a fő cél a tudatos viselkedésre való felkészítés, a veszélyhelyzetek megelőzéséhez szükséges ismeretek átadása, az elvárható – ön- és mások mentésére szolgáló – magatartásminták megismertetése, gyakoroltatása.

A főbb témák a következők:

- Az emberek tűzzel való kapcsolatának története
- A tűzgyújtás története
- Tűzmelegítés a háztartásban (sütés, főzés, fűtés, világítás) és a szabadban
- A gyújtás és oltás alapvető szabályai
- Menekülés
- Segítségkérés
- Elemi elsősegély
- Alapismeretek a tűzoltóságokról

A tantárgyközi kapcsolódásra lehetőséget teremt a számos irodalmi és természettudományi kitekintés. A feldolgozáshoz célszerű kilépni a tantermi környezetből, hiszen a közvetlen megfigyelés és a tevékenykedés során jobban rögzülnek a szükséges ismeretek, illetve gyakorlással elsajátíthatók a megfelelő készségek.

„*Tűzre, vízre vigyázzatok...*” munkafüzet 10-12 éveseknek. A sorozat harmadik füzeté számol azzal, hogy 10-11 éves korban gyakori az iskolaváltás. A második füzet témakörei itt is megtalálhatók, természetesen már kibővített terjedelemben. Az életkori sajátosságokra alapozva nagy hangsúlyt kap a veszélyhelyzetekben előhívandó készségek kialakításához, belsővé válásához szükséges tevékenységek, magatartásmódok gyakoroltatása. Felügyelet mellett kipróbálható a biztonságos gyújtás, illetve megismerik a kézi tűzoltó készülékek működését. Gyakorolják a háztartási berendezések biztonságos használatát, elmélyítik a szabadidőben és ünnepekkor alkalmazandó tűzmelegítési szabályokat. Gyakorolják a szabályos tűzjelzést és a pánikmentes menekülést a különféle rendeltetésű épületekből.

„*Tűzre, vízre vigyázzatok...*” munkafüzet 12-14 éveseknek. A 12-14 évesek számára összeállított füzet felöleli mindazt az elméleti és gyakorlati ismerethalmazt, melynek segítségével a tanulók elsajátíthatják a veszélyhelyzetben követendő viselkedésmintákat, bővíthetik elméleti ismereteiket, megismerhetik állampolgári kötelezettségeiket.

Fontos cél, hogy értsék a használati utasítások szabályait, tudják biztonságosan kezelni a leggyakrabban használt eszközöket, gyakorlottá váljanak az önellátáshoz szükséges alapvető tennivalókban, a biztonságos életvitelhez szükséges problémamegoldásban, jól kezeljék a

döntéshelyzeteket. A foglalkozások során gyakorlatot szerezhetnek az életet és környezetet védő magatartáshoz szükséges alapkészségekben, tájékozódhatnak a tűzoltóságokról.

A 14 éves kor a megfelelő idő arra, hogy minden területen belsővé váljon a tanulók szabálykövető magatartása, mely mögött tudatos ismeretalkalmazás áll.

A fenti kiadványok a megyei katasztrófavédelmi igazgatóságoknál, valamint a Fővárosi Polgári Védelmi Igazgatóságon szerezhetők be. A katasztrófavédelmi szakemberek készséggel állnak az osztályfőnökök, szaktanárok rendelkezésére az oktató-nevelő munkában.

6 A tanórán kívüli katasztrófavédelmi nevelés

A tanórai nevelés mellett nagy hangsúlyt fektetünk a tanórán kívüli katasztrófavédelmi nevelésre. Ennek jó eszköze a felmenő rendszerű katasztrófavédelmi ifjúsági verseny, melynek célja az érintett korosztályú tanulók biztonságos életre nevelése, a helyes veszélyhelyzeti magatartásformák kialakítása. A versenyt minden évben az *Oktatási Közönyben* hirdeti meg a Belügyminisztérium Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság főigazgatója. Két korcsoportot érint, a 10–15 és a 14–19 éves korosztályt. A polgári védelmi kirendeltségek és irodák vezetői kérésre felkészítik a csapatokat a versenyre.

A versenyzők négyfős csapatokban először kirendeltségi, helyi szinten mérik össze erejüket és tudásukat, majd a legeredményesebb csapatok kerülnek a megyei katasztrófavédelmi igazgatóságok által szervezett megyei versenyre. A megyei versenyek győztesei kerülnek a háromnapos országos döntőre, melynek fővédnöke legtöbbször a belügyminiszter. Az országos döntőt ebben az évben is, immáron tizedszer rendezték meg a Zánkai Ifjúsági Centrumban. A versenyzőket egy pedagógus és egy polgári védelmi dolgozó készítette fel. A versenyen polgári védelmi, elsősegély-nyújtási, tűzoltó, híradó és ügyességi állomások voltak. A győztes csapatok a Belügyminisztérium különdíját és egyhetes táborozást nyertek. A verseny színvonalát emelte, hogy az ünnepélyes eredményhirdetésen megjelentek a minisztériumok és országos hatáskörű szervezetek képviselői is. A három nap eseményeit szakmai bemutatók, kirándulások, játékos vetélkedők színesítették. Az évente 6-8 ezer tanulót megmozgató versenysorozat kiváló alkalom tehát a tanórán kívüli katasztrófavédelmi nevelésre, melyre ebben a tanévben is minden iskolát szeretettel várunk.

7 Pedagógus-továbbképzés

A katasztrófavédelmi ismeretek közvetítése nem egyszerű feladat. A pedagógus alapképzésben nem szerepel ez a téma, ezért elhatároztuk, hogy belépünk a pedagógus-továbbképzés rendszerébe, hogy az arra vállalkozó pedagógusokat felkészítsük a veszélyhelyzeti ismeretek oktatására. Ennek érdekében a BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság *Katasztrófavédelmi ismeretek. Katasztrófavédelmi alapképzés óvodapedagógusok, általános iskolai tanítók, tanárok, kollégiumi nevelők számára* címmel pedagógus-továbbképzési anyagot nyújtott be alapításra az Oktatási Minisztérium Akkreditációs Bizottságához. A bizottság megadta az engedélyt az alapításra. Ezt követően a Fővárosi Pedagógiai Intézettel közösen indítási engedélyért folyamodtunk, majd meghirdettük a továbbképzést 2003 októberére, két hétvégére. A magas részvételi díj ellenére meglepően nagy érdeklődéssel talákoztunk. A továbbképzésre 127 fő jelentkezett. Az akkreditált továbbképzés tematikájában szerepelnek a katasztrófavédelmi ismeretek, a veszélyhelyzetek, a megelőzés, a veszélyhelyzet-kezelés, a helyreállítás rendszere, az állampolgár szerepe ezekben az időszakokban, a riasztás, tájékoztatás, a lakosság védelme, tűzvédelem, tűzmelegelőzés, önmentés és mások mentése, elemi elsősegély-nyújtási ismeretek, a veszélyhelyzetek pszichológiai aspektusai, az intézmények prevenció programja kidolgozásának metodikája, a veszélyhelyzeti ismeretek oktatásának módszertana stb.

Mi a *prevenció program* lényege? A program célja, hogy az intézményvezetők a helyi sajátosságokat figyelembe véve eredményesen tudjanak felkészülni a várható és váratlan veszélyekre, minimálisra csökkentsék a személyek és anyagi javak veszélyeztetésének szintjét.

A továbbképzésen megtanulják a pedagógusok, hogyan kell intézményi prevenció programot készíteni.

Az elméleti ismeretek mellett hat katasztrófavédelmi gyakorlatot is tartalmaz a tematika. A továbbképzés teszttel zárul, valamint a résztvevők elkészítik az intézményük prevenció programját. A részvételről tanúsítványt kapnak. A továbbképzést minden évben meghirdetjük.

A fentiekből látható, hogy törekszünk az oktatási intézményekkel való közös munkára. Gyermekünk érdekében a polgári védelmi kirendeltségek és irodák munkatársai, valamint a megyei katasztrófavédelmi igazgatóságok lakosságfelkészítő mentorai várják az iskolák, óvodák jelentkezését az együttműködésre. Kívánjuk, hogy a közös munka hozza meg az eredményét, és egyre több, a környezetéért felelősséget érző, önmagát és másokat is menteni tudó gyermeket neveljünk.